

MIĘDZYNARODOWY TRYBUNAŁ KARNY A KONFLIKT W STREFIE GAZY. ANALIZA PRAWNOMIĘDZYNARODOWA

JUSTYNA TELENGA

Institut Nauk Prawnych, Wydział Prawa i Administracji UMCS, Szkoła Doktorska Nauk Społecznych
nr ORCID: 0000-0002-1558-3101
email: justyna.telenga@poczta.umcs.pl

Streszczenie. Artykuł przedstawia analizę prawnomiędzynarodową Międzynarodowego Trybunału Karnego w kontekście konfliktu izraelsko-palestyńskiego w Strefie Gazy. Autorka omawia ramy jurysdykcyjne Trybunału, w tym znaczenie Statutu Rzymskiego, mechanizmy wszczynania postępowań oraz problematykę wykonywania nakazów aresztowania. Szczególną uwagę poświęcono przeszkodom natury politycznej i prawnej, wynikającym m.in. z braku uniwersalnego członkostwa w MTK oraz zróżnicowanych stanowisk państw wobec jego kompetencji. Artykuł analizuje także reakcje społeczności międzynarodowej, działania Prokuratury MTK oraz możliwe scenariusze rozwoju sytuacji, wskazując na potrzebę elastycznej adaptacji Trybunału do realiów współczesnych konfliktów zbrojnych.

Słowa kluczowe: Międzynarodowy Trybunał Karny, Strefa Gazy, konflikt izraelsko-palestyński, Statut Rzymski, jurysdykcja, zbrodnie wojenne.

Title: The International Criminal Court and the Gaza Strip Conflict: An International Legal Analysis

Abstract: The article provides an international legal analysis of the International Criminal Court's involvement in the Israeli-Palestinian conflict. The author discusses the Court's jurisdictional framework, including the significance of the Rome Statute, mechanisms for initiating proceedings, and the challenges related to the enforcement of arrest warrants. Particular attention is given to political and legal obstacles, arising from the lack of universal ICC membership and the divergent positions of states on its competence. The article also examines the international community's reactions, the activities of the ICC Prosecutor, and potential future scenarios, highlighting the necessity for the Court to adapt flexibly to the realities of modern armed conflicts.

Keywords: International Criminal Court, Israeli-Palestinian conflict, jurisdiction, war crimes.

WPROWADZENIE

Od wielu miesięcy społeczność międzynarodowa z niepokojem obserwuje dramatyczną eskalację sporu izraelsko-palestyńskiego, prezentując różne stanowiska wobec niekwestionowanego konfliktu, podczas którego krzywda ludności cywilnej w Strefie Gazy stała się nieodzownym elementem codzienności. Intensywne działania zbrojne, znaczna liczba ofiar cywilnych oraz dramatyczna sytuacja humanitarna zwróciły uwagę organizacji międzynarodowych, rządów państw oraz opinii publicznej na całym świecie¹. Narastające napięcia, naruszenia prawa humanitarnego oraz oskarżenia o zbrodnie wojenne stawiają pod znakiem zapytania skuteczność dotychczas stosowanych mechanizmów ochrony ludności cywilnej i egzekwowania odpowiedzialności agresorów. Sytuacja ta w szczególności sposób wypukła znaczenie celów, na których oparto ideę powołania Międzynarodowego Trybunału Karnego (dalej: MTK, Trybunał), zatem potrzebę instytucjonalnej ochrony podstawowych wartości społeczności międzynarodowej, takich jak godność osoby ludzkiej, poszanowanie praw człowieka, a także zapewnienie trwałego pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Jak wskazano w preambule Statutu Rzymskiego, powstanie Trybunału było odpowiedzią na dramatyczne doświadczenia XX wieku i determinację ludzkości, „aby położyć kres bezkarności sprawców najpoważniejszych zbrodni, które wstrząsają sumieniem ludzkości”². W szczególności MTK ma pełnić funkcję instytucjonalnego gwaranta, zdolnego do pociągania do odpowiedzialności karnej nie tylko bezpośrednich wykonawców zbrodni międzynarodowych, ale również ich decydentów, w tym osoby zajmujące najwyższe stanowiska w państwach. Trybunał powstał jako organ sądowy zdolny do przełamania historycznej nietykalności przywódców politycznych, którzy działając pod osłoną suwerenności państwowej lub przywilejów władzy, dopuszczali się najcięższych naruszeń prawa międzynarodowego, w tym zbrodni ludobójstwa, zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości. W tym kontekście MTK uosabia ideał odpowiedzialności jednostkowej, bez względu na status polityczny, rangę urzędową czy przynależność państwową sprawcy.

¹ *International Activity Report 2024*, Médecins sans frontières, s. 46; *You feel like You are subhuman. Israel's genocide against Palestinians in Gaza*, Amnesty International; *Global Trends forced displacement in 2024*, UNCHR; Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 18 stycznia 2024 r. w sprawie sytuacji humanitarnej w Gazie, potrzeby osiągnięcia zawieszenia broni oraz ryzyka eskalacji regionalnej, RC-B9-0068/2024; *The absolute and urgent need to end the humanitarian crisis for women, children and the hostages in Gaza*, Report of Committee on Social Affairs, Health and Sustainable Development, Rada Europy.

² Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r., Dz.U. 2003 nr 78 poz. 708 [dalej: Statut MTK, Statut Rzymski].

W niniejszym artykule podjęto próbę analizy, w jakim stopniu MTK realizuje swój mandat jako instytucja uniwersalna i bezstronna, zdolna do ścigania sprawców najpoważniejszych zbrodni, w tym również osób pełniących funkcje głów państw lub członków rządów. Celem niniejszego artykułu jest przeprowadzenie analizy prawnodogmatycznej funkcjonowania MTK jako niezależnego organu sądowego powołanego do ścigania osób odpowiedzialnych za najpoważniejsze zbrodnie międzynarodowe. W centrum rozważań znajduje się problematyka skuteczności mechanizmów egzekwowania międzynarodowego prawa karnego. Punktem odniesienia dla rozważań jest decyzja Trybunału o wydaniu nakazu aresztowania wobec premiera Państwa Izrael Benjamina Netanjahu, co stanowi precedens w odniesieniu do demokratycznie wybranego przywódcy państwa zaliczanego do kręgu Zachodu. Zasadniczą tezą pracy jest próba odpowiedzi na pytanie, na ile zaangażowanie MTK w konflikt w Strefie Gazy ujawnia ograniczenia i wyzwania wynikające z połączenia uwarunkowań prawnych Statutu Rzymskiego z realiami geopolitycznymi, wskazując na potrzebę adaptacji mechanizmów działania Trybunału do specyfiki trwających konfliktów zbrojnych. Artykuł uwzględnia zatem również kontekst geopolityczny i dyplomatyczny działalności Trybunału, badając napięcia między jego mandatem a interesami politycznymi państw, zwłaszcza w relacjach transatlantyckich oraz w odniesieniu do państw Globalnego Południa.

ISTOTA MIĘDZYNARODOWEGO TRYBUNAŁU KARNEGO

W literaturze przedmiotu wielokrotnie podejmowano zagadnienie istoty funkcjonowania MTK³. Instytucję tę utworzono na mocy Statutu Rzymskiego, który został przyjęty dnia 17 lipca 1998 roku, a wszedł w życie 1 lipca 2002 roku. Trybunał posiada siedzibę w Hadze w Królestwie Niderlandów. Na podstawie art. 4 ust. 1 Statutu MTK wyposażony on został w międzynarodową osobowość prawną oraz zdolność prawną w zakresie koniecznym do pełnienia swojej funkcji i realizowania celów, jak i szeroką zdolność do działań procesowych i administracyjnych.

³ M. Płachta (2004), *Międzynarodowy Trybunał Karny*, t.1, Wolters Kluwer, Kraków; P. Milik (2012), *Komplementarność jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Karnego i trybunałów hybrydowych*, ELIPSA, Warszawa; W. A. Schabas (2020), *An introduction to the International Criminal Court*, Cambridge University Press, Cambridge; K. Wierczyńska (2016), *Przesłanki dopuszczalności wykonywania jurysdykcji przez Międzynarodowy Trybunał Karny. Studium Międzynarodowoprawne*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa; P. Wiliński (2005), *Prawo do obrony w postępowaniu przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjalny”, 67(1).

MTK jest jedynym międzynarodowym organem sądowym, który posiada osobowość prawną-międzynarodową⁴. MTK realizuje swoje kompetencje w zakresie wymierzania sprawiedliwości wobec sprawców zbrodni, które uznawane są za zagrożenie dla pokoju, bezpieczeństwa i dobra wspólnoty międzynarodowej. Jednocześnie zbrodnie podlegające jurysdykcji Trybunału nie ulegają przedawnieniu (art. 29 Statutu MTK), co jest istotnym elementem gwarantującym trwałość i skuteczność dochodzenia sprawiedliwości. Należy podkreślić, że MTK jest organem niezależnym od Organizacji Narodów Zjednoczonych (dalej: ONZ). Nie należy on do struktury ONZ a stosunki między MTK a ONZ są określane przez porozumienie, które musi być podpisane i zaakceptowane przez zgromadzenie państw-sygnatariuszy i podpisane przez Prezesa Trybunału⁵. Charakterystyczną cechą MTK jest stały (permanentny) charakter jurysdykcji, zgodnie z art. 1 Statutu MTK. Oznacza to, że Trybunał, od momentu swojego powołania, funkcjonuje w sposób ciągły, nie będąc organem powołanym *ad hoc* do rozpoznania określonego zdarzenia czy czynów z przeszłości, lecz instytucją właściwą do orzekania w sprawach mieszczących się w określonych kategoriach przestępstw, analogicznie jak w przypadku krajowego sądownictwa powszechnego⁶. MTK działa w oparciu o zasadę skargowości, co oznacza, że postępowania mogą zostać wszczęte jedynie na podstawie wniosku przez prokuratora (art. 15 ust. 1 Statutu MTK). Przedstawić prokuratorowi sprawę mogą państwa-strony (art. 14 Statutu Rzymskiego). Jednocześnie zgodnie z art. 15 Statutu MTK sam Prokurator może podjąć działania z własnej inicjatywy (*proprio motu*), opierając się na dostępnych informacjach o domniemanych zbrodniach. Inicjatywę wszczęcia postępowania posiada także Rada Bezpieczeństwa ONZ, która może przekazać sprawę do MTK na podstawie rezolucji. Warunkiem efektywności Trybunału jest współpraca państw-stron ze strukturami Trybunału. Statut Rzymski przewiduje szereg obowiązków w tym zakresie, obejmujących m.in. aresztowaniu i przekazanie podejrzanych (art. 89 ust.1), udzielanie pomocy prawnej (art. 87 ust. 5 lit. a), zniesienie immunitetów (art. 98 w zw. z art. 29 ust. 2) oraz realizację wniosków procesowych. Współpraca ta odbywa się zgodnie z przepisami prawa krajowego, jednak jej odmowa jest dopuszczalna jedynie w wyjątkowych okolicznościach, takich jak zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego. Istotnym ograniczeniem tej współpracy jest również zasada specjalności (art. 101 Statutu Rzymskiego), która uniemożliwia ściganie,

⁴ M. Płachta, *Międzynarodowy...*, s. 110.

⁵ Tamże, s. 110.

⁶ M. Popiel (2018), *Ewolucja międzynarodowego sądownictwa karnego*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ”, 3(16), s. 86.

ukaranie lub pozbawienie wolności z powodu czynu popełnionego przed dostarczeniem osoby przekazanej MTK za inne czyny niż te, który wypełnia znamiona zbrodni stanowiących podstawę dostarczenia jej Trybunałowi, chyba że państwo zgodzi się na uchylenie tej zasady. Ramy odmowy współpracy są ściśle zakreślone, a sprzeczność z krajowym porządkiem prawnym nie stanowi samodzielnej podstawy odmowy wykonania wniosku Trybunału. W takich przypadkach państwo jest zobowiązane do przeprowadzenia konsultacji z Trybunałem w celu znalezienia alternatywnych rozwiązań umożliwiających udzielenie pomocy (art. 93 ust. 3 Statutu MTK). Powyższe mechanizmy służą zagwarantowaniu skuteczności działania Trybunału i jednocześnie zapewniają równowagę między interesami państw a wymogami międzynarodowego wymiaru sprawiedliwości.

Zasada komplementarności wyrażona w preambule, art. 1 oraz art. 17 Statutu Rzymskiego stanowi fundament proceduralny funkcjonowania MTK i ma na celu zapewnienie pierwszeństwa sądownictwu krajowemu przy jednoczesnym zachowaniu efektywności międzynarodowego systemu karnego. Akapit dziesiąty preambuły Statutu Rzymskiego podkreśla, że MTK utworzony na podstawie niniejszego statutu ma charakter komplementarny w stosunku do krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Następnie art. 17 Statutu Rzymskiego stanowi, że sprawa przed Trybunałem nie jest dopuszczalna, gdy prowadzone jest postępowanie w myśl prawa krajowego w państwie mającym jurysdykcję albo czyn jest już osądzony w takim państwie, albo w państwie tym postępowanie w sprawie umorzono. MTK wyróżnia się cztery rodzaje jurysdykcji: podmiotową (*ratione personae*), czasową (*ratione temporis*), terytorialną (*ratione loci*) oraz przedmiotową (*ratione materiae*)⁷. Jurysdykcja podmiotowa została uregulowana w art. 12 Statutu MTK, który w ust. 2 lit. b stanowi, że Trybunał może wykonywać swoją właściwość wobec obywateli państw-stron Statutu Rzymskiego, nawet jeśli czyn zabroniony został popełniony poza terytorium objętym jurysdykcją MTK. Oznacza to, że obywatel państwa-strony może być sądzony przez Trybunał niezależnie od miejsca popełnienia zbrodni⁸. Trybunał

⁷ Jak zauważa M. Płachta, w polskim prawie termin „jurysdykcja” rzadko występuje w języku prawnym, częściej używa się określenia „właściwość”. W kontekście Międzynarodowego Trybunału Karnego jurysdykcję należy rozumieć jako uprawnienie organu do rozpoznawania spraw o charakterze międzynarodowym, wynikające często ze sporu kompetencyjnego między państwami. Kwestia ta nabiera szczególnego znaczenia, gdy postępowanie dotyczy cudzoziemca. Zob. M. Płachta (2002), *Jurysdykcja Międzynarodowego Trybunału Karnego*, „Studia Prawnicze. Kwartalnik”, INP PAN 4 (154), s. 5–32.

⁸ Podczas negocjacji nad przyjęciem tekstu Statutu Rzymskiego pojawiły się różne stanowiska dotyczące jurysdykcji podmiotowej. M.in. Chiny i Federacja Rosyjska argumentowały, że nakładanie obowiązków na państwa niebędące stronami Statutu byłoby sprzeczne z Konwencją Wiedeńską o prawie traktatów. Rosja uważała, że Trybunał mógłby sprawować jurysdykcję nad

wykonuje jurysdykcję wyłącznie wobec osób fizycznych, niezależnie od ich statusu politycznego, wojskowego czy urzędowego. Odpowiedzialności nie wyłączają immunitety związane z pełnieniem funkcji publicznych, a osoby pełniące funkcje kierownicze, zarówno w strukturach cywilnych, jak i wojskowych, mogą odpowiadać również na zasadzie zwierzchnictwa. Zasadę tę potwierdza artykuł 33 Statutu MTK stanowiąc, że co do zasady osoba wykonująca polecenie lub rozkaz nie jest zwolniona z odpowiedzialności karnej za zbrodnie popełnione w ramach jego realizacji. Od tej zasady przewidziano w art. 33 ust. 1 Statutu Rzymskiego wyjątek, możliwy do zastosowania wyłącznie w przypadku łącznego spełnienia trzech przesłanek, co umożliwiłoby powołanie się na tzw. obronę z tytułu wykonywania rozkazu (*superior order defence*). Po pierwsze, sprawca musi działać w ramach prawnego obowiązku wykonania polecenia wydanego przez rząd lub przełożonego. Po drugie, nie może mieć świadomości, że wydane polecenie było bezprawne. Po trzecie, polecenie to nie może nosić cech oczywistej bezprawności. Natomiast jurysdykcja terytorialna opiera się na zasadzie wynikającej z art. 29 Konwencji Wiedeńskiej o prawie traktatów⁹, zgodnie z którą, o ile nie postanowiono inaczej, traktat wiąże stronę w odniesieniu do całego jej terytorium. W konsekwencji Statut Rzymski obowiązuje na terytorium wszystkich państw, które dokonały jego ratyfikacji. Artykuł 12 Statutu Rzymskiego doprecyzowuje, że jurysdykcja MTK obejmuje również zbrodnie popełnione na pokładzie statków morskich i powietrznych zarejestrowanych w państwie-stronie. Tak określony zakres jurysdykcji terytorialnej oznacza, że w przypadku popełnienia zbrodni na terytorium państwa-strony (*forum delicti commissi*), Trybunał jest właściwy bez względu na obywatelstwo sprawcy, co umożliwiłoby osądzenie obywatela państwa niebędącego stroną Statutu MTK. Natomiast miejsce ujęcia podejrzanego (*forum deprehensionis*) pozostaje prawnie irrelevantne dla ustalenia jurysdykcji MTK, choć może wpływać na praktyczną możliwość przeprowadzenia postępowania. Jurysdykcja czasowa została określona zaś w art. 11 Statutu Rzymskiego, którego ust. 1 przewiduje, że Trybunał może orzekać wyłącznie w sprawach dotyczących zbrodni popełnionych po jego wejściu w życie, tj. po 1 lipca 2002 r. Stanowi to datę graniczną wyznaczającą początek temporalnego zakresu jurysdykcji MTK.

państwem niebędącym stroną Statutu MTK tylko na podstawie decyzji Rady Bezpieczeństwa. Por. *United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court. Official Records*, Rzym 15 czerwca – 17 lipca 1998, t. 2, s. 196. Polska wyraziła obawę, że przyjęcie jurysdykcji Trybunału przez państwo niebędące stroną Statutu Rzymskiego po popełnieniu przestępstwa (akceptacja *ex post facto*) naruszałoby zasadę *nullum crimen sine lege* (nie ma przestępstwa bez prawa) – tamże, s. 333.

⁹ Konwencja wiedeńska o prawie traktatów sporządzona w Wiedniu dnia 23 maja 1969 r. (Dz.U. 1990 nr 74 poz. 439).

Kwestia interpretacji art. 11 Statutu Rzymskiego stanowi jedno z istotnych zagadnień doktrynalnych międzynarodowego prawa karnego, szczególnie w kontekście tzw. przestępstw ciągłych, których popełnianie rozpoczęło się przed wejściem w życie Statutu Rzymskiego, lecz trwało po tej dacie. Przykładem takich przestępstw jest wymuszone zaginięcie, gdyż znamiona czynu obejmują aresztowanie, zatrzymanie lub uprowadzenie, a następnie odmowę potwierdzenia pozbawienia wolności lub udzielenia informacji o losie lub miejscu pobytu osoby¹⁰. W zakresie granic temporalnych MTK przy przestępstwach ciągłych należy zwrócić uwagę na ciekawą interpretację przyjętą przez Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy w sprawie Nahimana¹¹. Izba Apelacyjna Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy odrzuciła uznanie bezpośredniego i publicznego podżegania do ludobójstwa za przestępstwo ciągłe. W orzeczeniu stwierdzono, że przestępstwo jest ukończone w momencie ogłoszenia lub opublikowania dyskursu, nawet jeśli jego skutki mogą trwać w czasie. W konsekwencji uznano, że akty podżegania mające miejsce w 1993 roku, nie mogą być ścigane przez MTK, którego jurysdykcja rozpoczęła się od 1 stycznia 1994 roku, nawet jeśli akty te były częścią szerszego, trwającego przestępstwa. Ponadto w doktrynie zauważa się, że analiza art. 11 Statutu Rzymskiego musi być powiązana z zasadą *nullum crimen sine lege* (art. 22) i zakazem retroaktywności prawa karnego (art. 24). Wyznacza to bowiem bezwzględny charakter jurysdykcji temporalnej MTK. Odmiennie niż w przypadku jurysdykcji personalnej czy terytorialnej, zakres jurysdykcji temporalnej nie może być zmieniany decyzją Rady Bezpieczeństwa ONZ. Przy tym można też zauważyć, że choć czyny pozostające poza zakresem temporalnym nie podlegają osądzeniu, dowody z nimi związane mogą być dopuszczane np. dla ustalenia zamiaru sprawcy czy jego wzorca działania. W zakresie jurysdykcji przedmiotowej Trybunał został upoważniony do ścigania czterech kategorii zbrodni o szczególnej wadze: zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości, zbrodni wojennych oraz w wyniku późniejszych decyzji, zbrodni agresji¹². Każda

¹⁰ Reprezentant Libanu podczas Konferencji zwrócił uwagę, że projekt artykułu 8 (obecnie art. 11) nie obejmował czynów, które rozpoczęły się przed, ale trwały po wejściu w życie Statutu Rzymskiego. Ostatecznie brak konsensusu co do wyboru konkretnego czasownika dla *conduct* w artykule 24 (np. „popełnione”, „miały miejsce”, „rozpoczęte”, „ukończone”) został rozwiązany przez usunięcie jakiegokolwiek czasownika, co pozwoliło Trybunałowi na rozstrzygnięcie tej kwestii. Zob. R. Rastan (2016), *Article 11. Jurisdiction ratione temporis*, [w:] O. Triffterer, K. Ambos (red.), *Rome Statute of the International Criminal Court. A Commentary*, C.H. Beck, München, s. 662.

¹¹ Wyrok Izby Orzekającej z dnia 3 grudnia 2003 r., pkt 1017, prokurator przeciwko Nahimana, Barayagwiza i Ngeze, sygn. ICTR-99-52-T; Wyrok Izby Apelacyjnej z dnia 28 listopada 2007 r., pkt 723, prokurator przeciwko Nahimana, Barayagwiza i Ngeze, sygn. ICTR-99-52-A.

¹² Na mocy poprawek do Statutu Rzymskiego przyjętych w dniach 10–11.06.2010 r. podczas konferencji rewizyjnej w Kampali (tj. rezolucja nr 5 i 6) wprowadzono do Statutu Rzymskiego za-

z tych kategorii ma odrębne przesłanki materialne i kontekstowe, a ich ściganie wymaga od prokuratora nie tylko wykazania istnienia czynu i jego sprawcy, lecz także udowodnienia, że został on popełniony w warunkach określonych przez prawo międzynarodowe, co w przypadku zbrodni międzynarodowych nierzadko wiąże się z analizą złożonych okoliczności politycznych, militarnych i społecznych.

Do realizacji zadań stawianych przed MTK wymagana w tym zakresie jest odpowiednia struktura Trybunału. Obejmuje ona kilka kluczowych organów. W pierwszej kolejności należy wskazać na Prezydium MTK, które pełni funkcje koordynacyjne i organizacyjne, zgodnie z art. 38 ust. 3 zd. 1 Statutu Rzymskiego. Prezydium składa się z prezesa oraz dwóch wiceprezesów. Każdy z nich sprawuje funkcję przez trzy lata albo do zakończenia kadencji sędziowskiej. Natomiast kompetencje orzecznicze realizowane są przez trzy wyspecjalizowane wydziały sądowe: Wydział Przygotowawczy, Wydział Orzekający oraz Wydział Odwoławczy. Działają one z udziałem sędziów wybieranych przez Zgromadzenie Państw-Stron. Liczba sędziów Trybunału zasadniczo wynosi osiemnaście, z możliwością jej zwiększenia w drodze decyzji kwalifikowanej większością, zgodnie z art. 36 Statutu MTK. W art. 36 ust. 3 pkt 3 (a) Statutu Rzymskiego znajdują się zaś przesłanki wybrania sędziego na funkcję. Osoba kandydująca na urząd sędziego musi prezentować wysoki poziom moralny, być bezstronna i uczciwa oraz posiadać kwalifikacje wymagane w państwach-stronach do sprawowania najwyższych stanowisk sądowych. Niezależny charakter wykazuje również urząd Prokuratora. Zgodnie z art. 42 ust. 4 Statutu Rzymskiego Prokurator jest wybierany w głosowaniu tajnym bezwzględną większością głosów członków Zgromadzenia Narodowego. Prokurator MTK odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu skuteczności jurysdykcji Trybunału, pełniąc funkcję niezależnego organu, którego kompetencje i prawa zagwarantowane są w Statucie Rzymskim. Mają one służyć eliminowaniu wpływów politycznych i ochronie bezstronności postępowania. Na podstawie art. 53 ust. 1 Statutu Rzymskiego Prokurator podejmuje decyzje o wszczęciu dochodzenia oraz postawieniu zarzutów na podstawie trzech kluczowych kryteriów: jurysdykcji Trybunału, dopuszczalności sprawy oraz interesów wymiaru sprawiedliwości. Szczególne znaczenie ma właśnie ostatnie z tych kryteriów, umożliwiające Prokuratorowi ocenę, czy dalsze prowadzenie postępowania jest rzeczywiście uzasadnione z perspektywy szeroko rozumianej sprawiedliwości międzynarodowej. Istota problematyki

równy definicję zbrodni agresji, jak i nową procedurę, zgodnie z którą w przypadku podejrzenia popełnienia tej zbrodni ma być wszczynane postępowanie. Zob. *Special Working Group on the Crime of Aggression The Hague*, 6–10 September 2004, ICC-ASP/3/SWGCA/INF.1.

sprowadza się do braku normatywnego, jednoznacznego zdefiniowania pojęcia „interesy wymiaru sprawiedliwości” w treści Statutu Rzymskiego, co w konsekwencji wprowadza szeroki zakres swobody interpretacyjnej. W praktyce skutkuje to możliwością odstąpienia od wszczęcia lub kontynuowania postępowania, jeżeli Prokurator uzna, że dalsze prowadzenie sprawy nie realizuje wskazanych interesów¹³. Prokurator dysponuje inicjatywą wnioskodawczą opartą na zasadzie oportunistycznego ścigania, co znajduje odzwierciedlenie w Statucie MTK. Zgodnie z art. 15 ust. 3, może on wszcząć postępowanie przygotowawcze, jeżeli uzna, że istnieją ku temu uzasadnione podstawy. W tym celu Prokurator zobowiązany jest ocenić, czy posiadane informacje stanowią wiarygodny materiał pozwalający przyjąć, iż doszło do popełnienia zbrodni objętej jurysdykcją Trybunału. Samo podejrzenie naruszenia prawa międzynarodowego lub samo zgłoszenie takiego faktu nie może zostać uznane za wystarczające, gdyż każdorazowo wymagane jest przeprowadzenie wstępnej, rzetelnej weryfikacji dowodowej¹⁴. Zasada oportunistycznego ścigania jest jednak ograniczona uprawnieniami kontrolnymi Izby Przygotowawczej do wydawania upoważnienia do prowadzenia postępowania przygotowawczego, a potem zatwierdzania zasadności aktu oskarżenia wnoszonego przez prokuratora. Tym samym w praktyce, oportunizm ścigania przekłada się jedynie na uprawnienie do podjęcia czynności w celu zbadania sprawy, a nie na automatyczne wszczęcie właściwego postępowania¹⁵. Na stan końca 2024 roku funkcję głównego prokuratora MTK obejmuje Karim Khan, odpowiedzialny za skierowanie wniosku do MTK 20 maja 2024 r. o wydanie nakazu aresztowania wobec liderów strony zarówno palestyńskiej, jak i izraelskiej¹⁶.

Istotnym zagadnieniem z punktu widzenia funkcjonowania MTK jest kwestia możliwości działań państw o charakterze sankcji wobec MTK lub jego urzędników. W 2020 r. Stany Zjednoczone wprowadziły restrykcje wizowe, zamrożenie aktywów członków MTK w odpowiedzi na rozpoczęte postępowanie przeciwko zbrodniom popełnionych w Afganistanie oraz zbrodni izraelskich na okupowanych

¹³ O. Adjaklo (2023), *Les intérêts de la justice: un critère juridique paradoxal de poursuite des crimes internationaux devant la Cour pénale internationale*, *Revue Lexsociété*, s. 4 i nast.

¹⁴ Co ciekawe, podczas konferencji przygotowującej projekt Statutu MTK, jedna trzecia państw sprzeciwiała się rozwiązaniu, argumentując, że istniałaby obawa co do bezstronności niezależności prokuratora. Szczególny sprzeciw wyrażały Stany Zjednoczone zwracając uwagę, że kompetencja uniemożliwi prokuratorowi niezależne prowadzenie sprawy. Zob. H. Kuczyńska (2012), *Rola prokuratora w postępowaniu przygotowawczym przed międzynarodowymi trybunałami karnymi*, „*Studia Prawnicze*”, 2(184), s. 90.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ A. A. Khan, *Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court, Karim A.A. Khan KC, on applications for arrest warrants in the situation in the State of Palestine*, 20 May 2024.

terytoriach palestyńskich¹⁷. Należy wspomnieć, że zgodnie z art. 113-118 Statutu MTK, sąd oraz pensje sędziów i personelu są finansowane ze składek państw-stron Statutu MTK oraz z dodatkowych środków zewnętrznych. Wobec powyższego, państwa mogą wywierać na MTK presję dyplomatyczną w postaci m.in. wstrzymania finansowania MTK jako państwa-strony Statutu MTK lub wypowiedzenie Statutu. Taka sytuacja miała miejsce w 2018 r., gdy ówczesna Prokurator MTK Fatou Bensouda wszczęła postępowanie wstępne przeciwko prezydentowi Rodrigoowi Duterte'owi obejmujące zarzuty popełnienia zbrodni przeciwko ludzkości w ramach tzw. „wojny z narkotykami” prowadzonej od 1 lipca 2016 r. W odpowiedzi, 17 marca 2018 r., władze Filipin notyfikowały Sekretarzowi Generalnemu ONZ decyzję o wypowiedzeniu Statutu Rzymskiego, zarzucając Trybunałowi bezpodstawne, motywowane politycznie działania oraz naruszenie suwerenności państwa¹⁸. W 2021 r. Wydział Przygotowawczy udzielił zgody na wszczęcie pełnego śledztwa, co spotkało się z oporem rządu w Manili, który powołał się na zasadę komplementarności i deklarował krajową zdolność do prowadzenia postępowania¹⁹.

JURYSDYKCJA MTK NAD PALESTYNĄ

Proces badania jurysdykcji Palestyny przez Międzynarodowy Trybunał Karny oraz kolejne etapy postępowania w tej sprawie stanowią istotny element ewolucji sporu izraelsko-palestyńskiego na gruncie prawa międzynarodowego karnego. W dniu 1 stycznia 2015 r. państwo Palestyna, składając deklarację na podstawie art. 12 ust. 3 Statutu Rzymskiego, przyjęło jurysdykcję Trybunału obejmującą swoim zakresem okres od 13 czerwca 2014 r. Następnego dnia, tj. 2 stycznia 2015 r., Palestyna formalnie przystąpiła do Statutu Rzymskiego, uzyskując tym samym status państwa-strony. Kolejnym kluczowym momentem było skierowanie przez Palestynę, w dniu 22 maja 2018 r., sytuacji w swoim terytorium do Prokuratury

¹⁷ S. Zaręba (2020), *Sankcje USA wobec osób współpracujących z Międzynarodowym Trybunałem Karnym*, „Polski Instytut Spraw Międzynarodowych”, 141(2073), s. 2.

¹⁸ Zgodnie z art. 127 Statutu Rzymskiego, wypowiedzenie weszło w życie 17 marca 2019 r., jednak, jak podkreślił MTK, nie uchyliło to jurysdykcji Trybunału w odniesieniu do czynów popełnionych w okresie, gdy Filipiny były stroną Statutu, tj. od 1 listopada 2011 r. do dnia wejścia w życie wypowiedzenia.

¹⁹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 17 września 2020 r. w sprawie sytuacji na Filipinach, w tym sprawy Marii Ressa, sygn. 2020/2782(RSP).

MTK, zgodnie z art. 13 lit. a oraz art. 14 Statutu Rzymskiego²⁰. W konsekwencji Prezydencja Trybunału przekazała tzw. „Sytuację w Państwie Palestyna” do właściwej Izby Przygotowawczej. W dniu 5 lutego 2021 r. Wydział Przygotowawczy MTK większością głosów wydał decyzję w przedmiocie wniosku Prokuratury o rozstrzygnięcie kwestii jurysdykcji terytorialnej w tej sprawie²¹. W decyzji MTK stwierdzono, że Palestyna jest państwem-stroną Statutu Rzymskiego, a w związku z tym kwalifikuje się jako „państwo, na którego terytorium miało miejsce dane zachowanie” w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. a Statutu Rzymskiego. W szczególności podkreślono, że jurysdykcja terytorialna MTK obejmuje terytoria okupowane przez Izrael od 1967 r., tj. Strefę Gazy, Zachodni Brzeg oraz Wschodnią Jerozolimę²². Na podstawie tego rozstrzygnięcia, w dniu 3 marca 2021 r., Prokurator Fatou Bensouda ogłosiła formalne otwarcie śledztwa w przedmiocie domniemanych zbrodni wchodzących w zakres jurysdykcji Trybunału, popełnionych w tej sytuacji od 13 czerwca 2014 r.²³ 17 listopada 2023 roku Biuro otrzymało kolejne przekazanie sprawy dotyczącej sytuacji w państwie Palestyna, ze strony Republiki Południowej Afryki, Bangladeszu, Boliwii, Komorów oraz Dżibuti. Po otrzymaniu przekazania Prokurator potwierdził, że obecnie prowadzi dochodzenie dotyczące sytuacji w państwie Palestyna, które jest w toku i obejmuje eskalację działań wojennych i przemocy od czasu ataków, które miały miejsce 7 października 2023 roku. Dodatkowo 18 stycznia 2024 roku Republika Chile oraz Zjednoczone Stany Meksyku złożyły Prokuratorowi przekazanie sprawy dotyczące sytuacji w państwie Palestyna i ponownie wyraziły swoje zobowiązanie

²⁰ Decyzja z 21 listopada 2024 r. w sprawie zaskarżenia przez Izrael jurysdykcji Trybunału na podstawie art. 19 ust. 2 Statutu Rzymskiego, Sytuacja w państwie Palestyna, sygn. ICC-01/18,

²¹ Siedem przedstawicieli państw Republiki Austrii, Związku Australijskiego, Federacyjnej Republiki Brazylii, Republiki Czeskiej, Republiki Federalnej Niemiec, Republiki Ugandy oraz Węgierskiej Republiki podniosły zastrzeżenia co do zasadności wszczęcia śledztwa. Przeciwnie stanowisko stanowisko zajęły Palestyna, przedstawiciele ofiar oraz organizacje międzynarodowe, takie jak Liga Państw Arabskich oraz Organizacja Współpracy Islamskiej, które uznały, że brak jest przeszkód prawnych dla podjęcia postępowania. Izrael, wyrażając swój sprzeciw wobec procedury, wstrzymał się od składania uwag merytorycznych. Jego przedstawiciele z Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Prokurator Generalny podkreślali między innymi, że Izrael nie udzielił zgody na jurysdykcję Międzynarodowego Trybunału Karnego oraz kwestionowali istnienie suwerennego państwa Palestyna. M. Wojnarowicz, S. Zaręba (2021), *Przełomowa decyzja MTK w sprawie jurysdykcji na terytoriach palestyńskich*, „Polski Instytut Spraw Międzynarodowych” 50(2248), s. 1.

²² Decyzja z 5 lutego 2021 r. w sprawie Wniosku Prokuratury na podstawie art. 19 ust. 3 o orzeczenie w kwestii jurysdykcji terytorialnej Trybunału w Palestynie. Sytuacja w państwie Palestyna, sygn. ICC-01/18.

²³ Statement of ICC Prosecutor, Fatou Bensouda, respecting an investigation of the Situation in Palestine, <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-fatou-bensouda-respecting-investigation-situation-palestine> [dostęp: 30.12.2024 r.]

do współpracy z Trybunałem. Prokuratura otrzymała pięć takich zawiadomień, a 14 stycznia 2024 roku dwa kolejne. 20 maja 2024 roku upubliczniła wniosek skierowany do Izby Wstępnej o wydanie nakazów aresztowania wobec trzech najważniejszych przywódców Hamasu, a także premiera oraz ministra obrony Izraela²⁴. Jednym z najbardziej doniosłych i zarazem kontrowersyjnych wydarzeń był wniosek prokuratora MTK Karima A.A. Khana o wydanie międzynarodowych nakazów aresztowania wobec trzech liderów Hamasu – Isma’ila Hanijji, Mohammeda Deifa i Yahyi Sinouara oraz wobec premiera Izraela Benjamin Netanyahu i ministra obrony Yoava Gallanta²⁵. Zarzuty wobec przywódców Hamasu obejmują m.in. branie zakładników, bezprawne pozbawienie wolności w następstwie ataku z 7 października 2023 r. na terytorium Izraela, a także gwałty i inne formy przemocy seksualnej, uznawane za zbrodnie wojenne. Wobec izraelskich przywódców sformułowano natomiast zarzuty celowego stosowania głodzenia ludności cywilnej jako metody prowadzenia działań zbrojnych (art. 8 ust. 2 lit. b pkt xxv Statutu Rzymskiego) oraz umyślnego kierowania masowych ataków przeciwko ludności cywilnej (art. 8 ust. 2 lit. b pkt i Statutu Rzymskiego), co kwalifikowane jest jako zbrodnie wojenne. Ponadto wskazano na zbrodnie przeciwko ludzkości, w tym eksterminację (art. 7 ust. 1 lit. b Statutu Rzymskiego) oraz inne nieludzkie czyny o podobnym charakterze, powodujące poważne cierpienia lub poważne uszczerbki na zdrowiu fizycznym bądź psychicznym (art. 7 ust. 1 lit. k Statutu Rzymskiego). Wystąpienie z wnioskami o nakazy aresztowania zarówno wobec przywódców Hamasu, jak i izraelskich przedstawicieli państwa zostało odebrane jako niedopuszczalne mieszanie kwestii politycznych oraz prawnych, szczególnie przez władze Stanów Zjednoczonych Ameryki i Republiki Federalnej Niemiec, podczas gdy reakcja wielu państw europejskich była powściągliwa. Ogłoszenie to zostało natomiast pozytywnie przyjęte przez państwa, które wcześniej wyrażały zastrzeżenia wobec działań Prokuratury w sprawie Ukrainy. Po tym, jak rząd Wielkiej Brytanii wystąpił z wnioskiem o udział w postępowaniu Izby Wstępnej²⁶ rozpatrującej nakazy, wiele podmiotów indywidualnych, organizacji i państw zgłosiło chęć wyrażenia swojej opinii zarówno na temat

²⁴ Komunikat prasowy był bardzo szczegółowy, przypominając właściwie akt oskarżenia. Publiczne ujawnienie wniosku o nakaz aresztowania przed rozpoznaniem go przez sędziów oraz towarzyszący mu raport ekspertów wzbudziły pytania prawne i proceduralne.

²⁵ *Statement of ICC Prosecutor Karim A.A. Khan KC: Applications for arrest warrants in the situation in the State of Palestine*, Międzynarodowy Trybunał Karny, <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-applications-arrest-warrants-situation-state> [dostęp: 30.12.2024 r.]

²⁶ Wniosek rządu Wielkiej Brytanii 10 czerwca 2024 r., o udzielenie zgody na złożenie pisemnych uwag na podstawie zasady, sygn. ICC01/18.

kompetencji Trybunału do rozpatrywania sytuacji w Palestynie, jak i co do meritum samego wniosku rządu Wielkiej Brytanii²⁷.

PODSUMOWANIE

Analiza zaangażowania Międzynarodowego Trybunału Karnego w konflikt w Strefie Gazy ukazuje złożoność prawnych i politycznych uwarunkowań, jakimi Trybunał się kieruje. Jurysdykcja MTK w odniesieniu do Palestyny opiera się na szczególnych podstawach wynikających ze Statutu Rzymskiego, jednak jej praktyczna realizacja napotyka poważne bariery. Decyzje MTK z 2021 roku potwierdziły, że Palestyna może być traktowana jako państwo-strona Statutu Rzymskiego, co umożliwia Trybunałowi wykonywanie jurysdykcji *ratione loci* i *ratione materiae* w odniesieniu do zbrodni popełnionych na jej terytorium. Jednocześnie praktyczna realizacja tej jurysdykcji jest ograniczana przez brak współpracy ze strony kluczowych państw (w tym Izraela i Stanów Zjednoczonych), uzależnienie finansowania Trybunału od decyzji politycznych, odmowę wykonywania nakazów aresztowania, a także silne uwarunkowania polityczne związane z trwającym konfliktem zbrojnym i podziałami w społeczności międzynarodowej. Polityczna instrumentalizacja wymiaru sprawiedliwości oraz aktywna działalność innych międzynarodowych organów sądowych, takich jak Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, osłabiają pozycję MTK. Przykładem jest sprawa RPA przeciw Izraelowi przed MTS, która, mimo braku sankcji karnej, wywarła istotny wpływ polityczny i medialny²⁸. Proceduralnie MTK rozwija modele współpracy z sądami krajowymi i innymi trybunałami, selekcyjując kategorie zbrodni i sprawców oraz harmonizując procedury. Trybunał musi zachować równowagę między różnymi obszarami działalności – bez tego skuteczne zwalczanie bezkarności oraz realizacja nakazów aresztowania pozostaną utrudnione. Obecna sytuacja geopolityczna komplikuje współpracę międzynarodową, gdzie autorytet MTK bywa kwestionowany. Dążenie do wymierzenia sprawiedliwości przestaje być priorytetem społeczności międzynarodowej, a państwa coraz rzadziej włączają

²⁷ Przykładem Państwa zacieśniającego współpracę z MTK jest Polska, która 3 grudnia 2024 roku podpisała w Hadze umowę między Polską a Międzynarodowym Trybunałem Karnym (MTK) o wykonywaniu wyroków. Zob. <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/podpisanie-umowy-z-miedzynarodowym-trybunalem-karnym-o-wykonywaniu-wyrokow> [dostęp 30.12.2025 r.]; M. P. de Brichambaut (2024), *Justice pénale internationale: l'épreuve de vérité*, „Politique étrangère”, 4/2024, s. 96-98.

²⁸ S. Zaręba (2024), *Izrael zobowiązany do zapobieżenia ludobójstwu w Strefie Gazy*, „Polski Instytut Spraw Międzynarodowych”, 3/2024, s. 2-3.

wymiar sprawiedliwości w procesy pokojowe. Przykład ograniczonej reakcji na działania Izraela wobec liderów Hamasu wskazuje na izolację komunikatów Trybunału, który podkreśla znaczenie sprawiedliwego wymiaru kary jako mechanizmu prewencyjnego. Podsumowując, przyszłość MTK wymaga strategicznej wizji oraz zaangażowania międzynarodowego, by sprostać rosnącym wyzwaniom współczesnych konfliktów i utrzymać rolę kluczowego organu wymiaru sprawiedliwości międzynarodowej.

BIBLIOGRAFIA

AKTY PRAWNE

1. Decyzja z 21 listopada 2024 r. w sprawie zaskarżenia przez Izrael jurysdykcji Trybunału na podstawie art. 19 ust. 2 Statutu Rzymskiego. Sytuacja w państwie Palestyna, sygn. ICC-01/18.
2. Decyzja z 5 lutego 2021 r. w sprawie Wniosku Prokuratury na podstawie art. 19 ust. 3 o orzeczenie w kwestii jurysdykcji terytorialnej Trybunału w Palestynie. Sytuacja w państwie Palestyna, sygn. ICC-01/18.
3. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 18 stycznia 2024 r. w sprawie sytuacji humanitarnej w Gazie, potrzeby osiągnięcia zawieszenia broni oraz ryzyka eskalacji regionalnej, RC-B9-0068/2024.
4. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 17 września 2020 r. w sprawie sytuacji na Filipinach, w tym sprawy Marii Ressay, 2020/2782(RSP).
5. Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r., Dz.U. 2003 nr 78 poz. 708.
6. Wniosek rządu Wielkiej Brytanii 10 czerwca 2024 r., o udzielenie zgody na złożenie pisemnych uwag na podstawie zasady, sygn. Nr ICC01/18.
7. Wyrok Izby Orzekającej z dnia 3 grudnia 2003 r., pkt 1017, prokurator przeciwko Nahimana, Barayagwiza i Ngeze, sygn. ICTR-99-52-T.
8. Wyrok Izby Apelacyjnej z dnia 28 listopada 2007 r., pkt 723 prokurator przeciwko Nahimana, Barayagwiza i Ngeze, sygn. ICTR-99-52-A.

MONOGRAFIE I ARTYKUŁY NAUKOWE

1. Adjaklo A. O. (2023), *Les intérêts de la justice: un critère juridique paradoxal de poursuite des crimes internationaux devant la Cour pénale internationale*, „LexSociété”.
2. Amnesty International (2024) *You feel like you are subhuman. Israel's genocide against Palestinians in Gaza*, Amnesty International Report.

3. Brichambaut M.P. (2024), *Justice pénale internationale: l'épreuve de vérité*. „Politique étrangère”, s. 4.
4. Global Trends (2024) *Forced displacement in 2024*, UNHCR.
5. *International Activity Report* (2024), Médecins sans frontières.
6. Izak K. (2024), *Konflikt żydowsko-palestyński. Historia i współczesność. Terroryzm – studia, analizy, prewencja*, s. 6.
7. Khan A. A. (2024), *Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court, Karim A.A. Khan KC, on applications for arrest warrants in the situation in the State of Palestine, 20 May 2024*.
8. Kuczyńska H. (2010), *Rola prokuratora w postępowaniu przygotowawczym przed międzynarodowymi trybunałami karnymi*, „Studia Prawnicze”, 2(184).
9. Milik P. (2012), *Komplementarność jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Karnego i trybunałów hybrydowych*, Warszawa.
10. Płachta M. (2004), *Międzynarodowy Trybunał Karny*, t. 1-2 Kraków.
11. Płachta M. [brak r. wyd.], *Jurysdykcja Międzynarodowego Trybunału Karnego*, „Studia Prawnicze. Kwartalnik”, 4(154).
12. Popiel M. (2018), *Ewolucja międzynarodowego sądownictwa karnego*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ”, 3(16).
13. Rastan R. (2016), *Article 11, Jurisdiction ratione temporis*, [w:] Triffterer O., Ambos K. (red.), *Rome Statute of the International Criminal Court. A Commentary*, München.
14. Rogala M. (2011), *Prezydent przed trybunałem? Analiza skutków prawnych wydania przez Międzynarodowy Trybunał Karny nakazu aresztowania Omara Al-Bashira i Muammara Al-Kadafiego*, „Studia Prawnicze INP PAN”, nr 3-4 (189).
15. Schabas W.A. (2020), *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge.
16. Special Working Group on the Crime of Aggression (2004), *The Hague, 6–10 September 2004*, ICC-ASP/3/SWGCA/INF.1.
17. United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court (1998), *Rome, 15 June – 17 July 1998. Official Records*.
18. Wierczyńska K. (2016), *Przesłanki dopuszczalności wykonywania jurysdykcji przez Międzynarodowy Trybunał Karny. Studium międzynarodoprawne*, Warszawa.
19. Wiliński P. (2005), *Prawo do obrony w postępowaniu przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjalny”, 67(1).
20. Wojnarowicz M., Zaręba S. (2021), *Przełomowa decyzja MTK w sprawie jurysdykcji na terytoriach palestyńskich*, „Biul. Pol. Inst. Spraw Międzynar.”, 50(2248).
21. Zaręba S. (2024), *Izrael zobowiązany do zapobieżenia ludobójstwu w Strefie Gazy*, „Pol. Inst. Spraw Międzynar.”, 3.
22. Zaręba S. (2024), *Sankcje USA wobec osób współpracujących z Międzynarodowym Trybunałem Karnym*, „Pol. Inst. Spraw Międzynar.” 141(2073).

MATERIAŁY INTERNETOWE

1. Ministerstwo Sprawiedliwości, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/podpisanie-umowy-z-miedzynarodowym-trybunalem-karnym-o-wykonywaniu-wyrokow> [dostęp 30.12.2025 r.]
2. Międzynarodowy Trybunał Karny, *Statement of ICC Prosecutor Karim A.A. Khan KC: Applications for arrest warrants in the situation in the State of Palestine*, <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-applications-arrest-warrants-situation-state/> [dostęp: 30.12.2024 r.]
3. *Statement of ICC Prosecutor, Fatou Bensouda, respecting an investigation of the Situation in Palestine*, <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-fatou-bensouda-respecting-investigation-situation-palestine> [dostęp: 30.12.2024 r.]